

تولد حضرت مهدی علیه السلام از دیدگاه مذاهب اسلامی

حجت الاسلام والمسلمین موسی الرضا تیموری*

مقدمه

از مشترکات مذاهب اسلامی، اعتقاد به ظهور حضرت مهدی علیه السلام و تشکیل حکومت عدل جهانی در آخرالزمان است. این باور از سده‌های نخستین تاریخ اسلام تا اکنون وجود داشته و در آثار و نوشته‌های دانشمندان اسلامی انعکاس یافته است؛ بر این اساس مسئله مهدویت در اعتقادات مذاهب اسلامی اصل مسلم و پذیرفته شده بین مذاهب بوده است؛ لذا اندیشمندان مذاهب اسلامی در طول تاریخ، مسئله ظهور حضرت مهدی علیه السلام و تشکیل دولت موعود را در کتاب‌های حدیثی و تاریخی خود نقل کرده و به آن پرداخته‌اند. این مذاهب بر اساس آیات قرآن مبنی بر وعده حکومت صالحان بر جهان، در انتظار تحقق آن وعده الهی‌اند.

رهبر معظم انقلاب اسلامی، موضوع مهدویت را یکی از محورهای وحدت‌بخش در جهان اسلام می‌داند و می‌فرماید:

مسئله مهدویت در اسلام هم جزو مسلمات است؛ یعنی مخصوص شیعه نیست. همه مذاهب اسلامی غایت جهان را که اقامه حکومت حق و عدل به وسیله مهدی، علیه الصلاة والسلام و عجل الله فرجه است، قبول دارند. روایات معتبر از طرق مختلف،

---

* دانش‌آموخته سطح چهار حوزه علمیه قم.

در مذاهب گوناگون، از پیغمبر اکرم و از بزرگان نقل شده است.^۱

مشترکات مذاهب در موضوع مهدویت، زمینه‌ساز بررسی و بحث در مسائلی است که به تحقیق نیاز دارد تا در آن موارد نیز به اتفاق نظر برسند؛ از جمله آن موارد، پژوهش درباره تولد امام مهدی عجل الله تعالی فرجه است که آیا از اعتقادات همه پیروان مذاهب اسلامی است و عالمان و اندیشمندان مذاهب در گفتار و نوشتار خود به آن تصریح کرده‌اند یا ویژه شیعه است و دیگر مذاهب عقیده دارند که آن حضرت هنوز متولد نشده و در آخرالزمان متولد خواهد شد؟ به اعتقاد علمای شیعه، تولد حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه اجماعی است و از ضروریات مذهب شیعه به‌شمار می‌آید. این اعتقاد در آثار کهن شیعی تا دوره‌های کنونی به ثبت رسیده است؛ اما اهل سنت درباره مسئله تولد حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه دو گونه اعتقاد دارند. گروهی منکر ولادت آن حضرت‌اند؛ اما بسیاری دیگر در منابع کلامی، حدیثی، تاریخی و ادبی خود به تولد ایشان تصریح کرده‌اند.

برای بررسی ولادت حضرت مهدی، می‌توان دلایل متعددی را از منابع حدیثی، تاریخی و گفتار عالمان و اندیشمندان مذاهب ارائه نمود که به برخی از آن موارد اشاره می‌شود.

۱. حدیث ثقلین، دلیل عام بر تولد حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه

حدیث نبوی ثقلین، میراث مشترک مذاهب اسلامی است و همه مسلمانان در آن اتفاق نظر دارند. پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله در حدیث ثقلین، آینده امت اسلامی را ترسیم فرمود و امت خود را به کتاب خدا و اهل بیت عصمت و طهارت ارجاع داده است: «إِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ اثْنَتَيْنِ: كِتَابَ اللَّهِ وَ عِثْرَتِي أَهْلَ بَيْتِي. أَحَدُهُمَا أَكْبَرُ مِنَ الْآخَرِ وَ إِهْمَا لَنْ يُفْتَرَقَا حَتَّى يَرِدَا عَلَيَّ الْحَوْضَ»؛^۲ من در میان شما دو گوهر گران‌بها قرار می‌دهم: کتاب خدا و عترت و اهل‌بیتم را که یکی (قرآن) از دیگری بزرگ‌تر است و آن دو از هم جدا نخواهند شد تا در کنار حوض کوثر بر من وارد شوند.

این حدیث نکات بسیار دقیقی را بیان می‌کند و همانند مشعلی پرفروغ، راه پرپیچ‌وخم بعد از پیامبر صلی الله علیه و آله را به امت اسلامی نشان می‌دهد. از قسمت اول حدیث (عِثْرَتِي أَهْلَ بَيْتِي) به‌خوبی می‌شود فهمید که مهدی عجل الله تعالی فرجه، از اهل‌بیت پیامبر صلی الله علیه و آله است. کسی که در روایات متعدد به اسم او

۱. بیانات در جمع استادان و فارغ‌التحصیلان تخصصی مهدویت، ۱۳۹۰/۴/۱۸.

۲. حاکم نیشابوری، المستدرک علی الصحیحین، ج ۳، ص ۱۰۹ و طبرانی، المعجم الکبیر، ج ۵، ص ۱۶۶، حدیث ۴۹۶۹.

تصریح شده است. سیوطی در کتاب العرف الوردی فی اخبار المهدی به نقل از ابونعیم از پیامبر صلی الله علیه و آله نقل می کند که آن حضرت فرمود: «المهدی منا اهل البيت رجل من امتی اشم الانف یملأ الارض عدلاً کما ملئت جوراً»؛^۱ مهدی از ما اهل بیت است که زمین را پر از عدل و قسط می کند؛ آن هنگام که ظلم و جور آن را فرا گرفته است. پیامبر صلی الله علیه و آله در حدیث دیگری فرمود: «المهدی رجل من ولدی وجهه کالکوکب الدرّی»؛^۲ مهدی، مردی از فرزندان من است که صورت او همانند ماه درخشان نورافشانی می کند.

طبق این روایات، بی تردید مهدی علیه السلام، از فرزندان پیامبر و از نسل حضرت زهرا علیها السلام است. جمله «لن یفترقا حتی یردا علی الحوض» در قسمت دوم روایت، بیانگر این مطلب است که قرآن و اهل بیت علیهم السلام، در همه دوران بعد از پیامبر باید در جامعه حضور داشته باشند و هرگز نباید از یکدیگر جدا شوند تا در قیامت و در کنار حوض کوثر به پیامبر صلی الله علیه و آله برگردند. «مناوی» (از علمای اهل سنت) در توضیح این قسمت از حدیث ثقلین می نویسد: «این حدیث بر این دلالت دارد که از اهل بیت پیامبر صلی الله علیه و آله کسی باید باشد که در همه زمانها تا روز قیامت همانند قرآن، بین جامعه حضور داشته باشد و مثل قرآن بتوان از آنان پیروی کرد و لذا آنان امان برای اهل زمین هستند. وقتی که آنان از روی زمین بروند، اهل زمین هم نابود می شوند».^۳

این کلام مناوی به حدیث شریف نبوی اشاره دارد که فرمود: «النجوم امان لاهل السماء فان طمست النجوم آتی السماء ما یوعدون (الی ان قال) و اهل بیته امان لامتی فاذا ذهب اهل بیته آتی امتی ما یوعدون»؛^۴ ستارگان باعث امان آسمانی هاینند. هرگاه از آسمان زدوده شوند، عذاب وعده داده شده اهل آسمان را فرامی گیرد؛ همچنین اهل بیت من باعث امان امت اند؛ هرگاه زمین خالی از آنان شود امت من با عذاب و نابودی روبرو می شود.

حدیث ثقلین، خود دلیلی عام بر تولد حضرت مهدی علیه السلام است؛ زیرا پیامبر صلی الله علیه و آله وعده داده است که زمین، خالی از اهل بیت آن حضرت نخواهد بود و هرگاه خالی شود، عذاب الهی بر زمین نازل می گردد. طبق تصریح روایاتی که ائمه دوازده گانه اهل بیت علیهم السلام را بیان می کند همه آن

۱. سیوطی، العرف الوردی فی اخبار المهدی، ص ۱۹، حدیث ۵.

۲. همان، ص ۵۵، حدیث ۸۰.

۳. فیض القدر، ج ۳، ص ۱۴-۲۰، با تلخیص.

۴. حاکم نیشابوری، المستدرک علی الصحیحین، ج ۳، ص ۴۵۸ و متقی هندی، کنز العمال، ج ۲، ص ۱۰۲،

بزرگواران به شهادت رسیدند و تنها وارث ائمه و یادگار آنان حضرت مهدی علیه السلام است که باید متولد شده باشد تا مصداق عدم جدایی و افتراق قرآن و اهل بیت شود.

۲. گفتار اندیشمندان مذاهب درباره وقوع ولادت حضرت مهدی علیه السلام و تصریح به انتساب ایشان به امام حسن عسکری علیه السلام

بسیاری از علمای شیعه و سنی تصریح کرده‌اند که حضرت مهدی علیه السلام، همان فرزند امام حسن عسکری علیه السلام است و متولد شده است و آن حضرت، یکی از خلفای دوازده‌گانه‌ای است که پیامبر خدا صلی الله علیه و آله به امت، بشارت آنان را داده بود؛ چنانچه این روایت را احمد بن حنبل در مسند خود از مسروق نقل می‌کند:

نزد عبدالله بن مسعود نشسته بودیم. او به تلاوت قرآن مشغول بود. مردی به او گفت: ای ابوعبدالرحمان! آیا از رسول خدا سؤال کردید که این امت چند خلیفه خواهد داشت؟ عبدالله گفت: از آن زمان که به عراق آمده‌ام هیچ‌کس در این باره سؤالی از من نکرده است. آن‌گاه گفت: آری! ما از رسول خدا پرسیدیم و ایشان فرمود: اثنی عشر کعدّه نعباء بنی اسرائیل؛ آنان دوازده نفر همانند نعباء و سرپرستان بنی اسرائیل‌اند.^۱

نام برخی از عالمان و نویسندگان مذاهب اسلامی که به ولادت حضرت مهدی علیه السلام تصریح کرده و حتی ایشان را فرزند امام حسن عسکری علیه السلام می‌دانند، در پی می‌آید.

الف. محمد ابن یعقوب کلینی (۲۵۵-۳۲۹ ق) عالم بزرگ شیعه در کتاب ارزشمند اصول کافی می‌نویسد: «ولد للنصف من شعبان سنه خمس و خمسين و مأتین»؛^۲ مهدی علیه السلام در نیمه شعبان سال ۲۵۵ ق به دنیا آمده است.

ب. محمد ابن نعمان مشهور به شیخ مفید (۳۳۶-۴۱۳ ق) از عالمان بزرگ علم کلام و فقیه امامیه در این باره بیان می‌دارد: «و کان عمره عند وفاة ابیه خمس سنین. اتاه الله تعالی فیها الحکمه کما اتاها یحیی صبیاً و جعله اماماً فی حال الطفولیة»؛^۳ حضرت مهدی علیه السلام در سال شهادت پدر بزرگوارش پنج‌ساله بود و خداوند به او حکمت عنایت فرمود و او را امام جامعه اسلامی قرار داد؛ چنانچه به حضرت یحیی علیه السلام حکمت عنایت فرمود.

۱. احمد بن حنبل، مسند احمد، ج ۵، ص ۹۰.

۲. محمد بن یعقوب کلینی، اصول کافی، ج ۱، ص ۵۱۴.

۳. شیخ مفید، الارشاد فی معرفة حجج الله علی العباد، ج ۲، ص ۳۳۹.

ج. فضل بن حسن بن فضل طبرسی (۴۶۷-۵۴۸ ق) ملقب به امین الاسلام، از مفسران نامدار شیعه و نویسنده تفسیر مجمع البیان به ولادت حضرت علیه السلام تصریح می‌کند و می‌نویسد: «ولد علیه السلام، بسر من رأى ليلة النصف من شعبان قبل طلوع الفجر سنه ۲۵۵ خمس و خمسين و مأتین من الهجرة»؛^۱ حضرت مهدی علیه السلام در سامراء در شب نیمه شعبان قبل از طلوع فجر در سال ۲۵۵ هجری ولادت یافت.

د. علامه سید محمدحسین طباطبایی (۱۲۸۱-۱۳۶۰ ش) صاحب تفسیر گران سنگ المیزان در کتاب شیعه در اسلام بیان می‌کند: «حضرت مهدی موعود علیه السلام فرزند امام یازدهم که اسمش مطابق با اسم پیامبر صلی الله علیه و آله بوده در سال ۲۵۵ یا ۲۵۶ در سامرا متولد شدند».^۲

هـ. عبدالوهاب شعرانی (۸۹۸-۹۷۳ ق) عارف بزرگ و دانشمند نامی اهل سنت (متوفای ۹۷۳) در کتاب الیواقیت و الجواهر در باب شصت و پنجم می‌نویسد: «فی بیان جمیع شروط الساعه آلتی اخبر بها الشارع صلی الله علیه و آله حق لا بد ان تقع کلها قبل قیام الساعه و ذلك كخروج المهدي علیه السلام؛ ثم الدجال؛ ثم نزول عیسی و خروج الدابة و طلوع الشمس من مغربها و فتح سد يأجوج و مأجوج؛ حتی لو لم یبق من الدنيا الا مقدار یوم واحد لوقع ذلك كله». وی بعد از ذکر علائم آخرالزمان و تصدیق به آن‌ها مانند ظهور حضرت مهدی علیه السلام و آمدن دجال و نزول حضرت عیسی علیه السلام در توصیف حضرت مهدی علیه السلام می‌نویسد: «و هو (المهدي) من اولاد الامام الحسن العسكري و مولده ليله النصف من شعبان سنه خمس و خمیس و مأتین و هو باقی الی ان یجتمع بعیسی بن مریم»؛^۳ حضرت مهدی علیه السلام از فرزندان امام حسن عسکری علیه السلام است که ولادتش در شب نیمه شعبان سال ۲۵۵ هجری واقع شد و هم‌اکنون زنده است تا اینکه خداوند عیسی بن مریم را با وی گردآورد؛ بنابراین سن مهدی تا زمان ما یعنی سال ۹۵۸ ق، هفتصد و شش سال است.

شعرانی علاوه بر تصریح به ولادت حضرت مهدی علیه السلام و بیان تاریخ آن، او را فرزند امام عسکری علیه السلام می‌داند؛ همچنین جریان ملاقات با آن حضرت را نیز نقل و تأییدیه استادش را بیان می‌کند و می‌نویسد: «چنین خبر داد به من شیخ حسن عراقی مدفون در بلندی کوم الرّش مشرف بر برکه رطلی در مصر، از خود امام مهدی علیه السلام در وقتی که به ملاقات او توفیق یافته بود و استادم

۱. احمد بن علی طبرسی، تاج الموالید، ص ۶۱.

۲. سید محمدحسین طباطبایی، شیعه در اسلام، ص ۱۴۸.

۳. عبدالوهاب شعرانی، الیواقیت و الجواهر، جزء دوم، ص ۵۶۲.

شیخ علی خواص هم آن را گواهی کرد.^۱

و. ابن حجر هیشمی (۹۰۹-۹۷۴ ق) بعد از شرح حال امام حسن عسکری علیه السلام می نویسد: «و لم یخلف غیر ولده ابوالقاسم محمد الحججه و عمره عند وفاه ابيه خمس سنين؛ لکن آتاه الله الحکمه و یسمی القائم المنتظر»؛^۲ حضرت عسکری علیه السلام فقط یک فرزند به نام محمد الحججه برجا گذاشت که در هنگام وفات پدر، پنج ساله بود؛ اما خداوند به او حکمت بخشید. او قائم منتظر نامیده شده است.

ز. نورالدین علی ابن محمد صباغ مالکی (۷۸۴-۸۵۵ ق) در کتاب الفصول المهمه فی معرفه الائمه بعد از ذکر ائمه اهل بیت علیهم السلام، و شرح حال آنان، در فصل دوازدهم کتاب می نویسد: ولد ابوالقاسم محمد الحججه بن الحسن الخالص بسرّ من رأى ليله النصف من شعبان سنه خمس و خمسين و مأتین للهجره. و امّا نسبه أباً و أمّاً فهو ابوالقاسم محمد الحججه بن الحسن الخالص بن علی الهادی بن محمد الجواد بن علی الرضا بن موسی الکاظم بن جعفر الصادق بن محمد الباقر بن علی زین العابدین بن الحسين بن علی بن ابی طالب، صلوات الله علیهم اجمعین. و امّا أمّه فأم ولد یقال لها: نرجس خیر امّه و قيل اسمها غیر ذلك. و امّا کنیته فأبوالقاسم. و امّا لقبه فالحججه و المهدي و الخلف الصالح و القائم المنتظر و صاحب الزمان و اشهرها المهدي.^۳

وی با ذکر همه مشخصات امام مهدی و بیان نام پدر و مادر و صفات وی و سلسله اجداد آن حضرت، سال تولدش را نیمه شعبان سال ۲۵۵ هجری می داند.

ح. سبط ابن جوزی (۵۸۲-۶۵۴ ق) فقیه و واعظ مشهور (شمس الدین ابوالمظفر یوسف نوه دختری ابوالفرج ابن جوزی) کتاب معروفی به نام تذکره النواصی الائمه دارد که در آن کتاب پس از شرح حال امام حسن عسکری علیه السلام و فرزندان آن حضرت، می نویسد: «از جمله ایشان، امام محمد است». بعد می نویسد: «فصل فی ذکر الحججه المهدي و هو محمد بن الحسن ابن علی بن محمد بن موسی بن جعفر بن محمد بن علی بن الحسن بن علی ابن ابی طالب و کنیته ابو عبدالله و ابوالقاسم و هو الحججه صاحب الزمان القائم المنتظر و التالی و هو الآخر الائمه و یقال له ذوالاسمین محمد و ابوالقاسم قالوا: أمّه امّ ولد یقال لها صیقل».

۱. همان.

۲. ابن حجر هیشمی، الصواعق المحرقة، ج ۲، ص ۶۰۱.

۳. ابن صباغ المالکی، الفصول المهمه، ص ۲۸۱.

وی، سلسله اجداد آن امام را بیان می‌کند و او را فرزند امام حسن عسکری علیه السلام و آخرین نفر از ائمه اهل بیت علیهم السلام معرفی می‌نماید. ابن جوزی در ادامه بحث به دو حدیث از پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله درباره حضرت مهدی علیه السلام اشاره می‌کند که آن حضرت فرمود:

مردی از فرزندان من در آخرالزمان، ظهور می‌کند که نامش نام من و کنیه‌اش، کنیه من است. او زمین را پر از عدل و داد می‌کند؛ چنانکه پر از ظلم شده باشد. او مهدی است. این حدیث مشهوری است که ابوداود و زهری از علی علیه السلام هم به این مضمون روایت کرده‌اند و نیز پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «لو لم یبق من الذّهر الاّ یوم واحد لبعث الله من اهل بیته من یملا الارض عدلاً»؛ اگر فقط یک روز از روزگار باقی مانده باشد در همان روز، خداوند شخصی از اهل بیت مرا برمی‌انگیزد که زمین را پر از عدل و داد کند.^۱

ط. ابن خلکان (۶۰۸-۶۸۱ ق) دانشمند مشهور و مورخ نامی اشعری مسلک و شافعی مذهب، در کتاب تاریخ خود، به نام و فیات الاعیان در شرح حال حضرت مهدی علیه السلام می‌نویسد: ابوالقاسم محمد بن الحسن العسکری بن علی الهادی بن محمد الجواد المذکور قبله، ثانی عشر الائمة الاثنی عشر علی اعتقاد الشیعه، المعروف بالحجه و هو الذی تزعم الشیعه انه المنتظر و القائم و المهدي و هو صاحب السرداب عندهم و هم یظنّون ظهوره فی آخرالزمان من سرداب بسرّ من رأی. کانت ولادته یوم الجمعه منتصف شعبان سنه خمس و خمسين و مأتین و لما توفی ابوه - و قد سبق ذکره - کان عمره خمس سنین و اسم امّه خمط و قیل نرجس. و الشیعه یقولون: انه دخل السرداب فی دار ائیه و امه تنظر الیه فلم یعد. ینخرج الیها و ذلک فی سنه خمس و ستین و مأتین و عمره یومئذ تسع سنین.

وی با ذکر مشخصات امام مهدی و تصریح به ولادت آن حضرت به جریان غیبت آن حضرت در سرداب می‌پردازد و برخی چیزها مثل ظهور حضرت از سرداب را به شیعیان منتسب می‌کند که صحت ندارد و علمای شیعه پاسخ کافی و مستدل داده‌اند.

وی همچنین در ترجمه امام حسن عسکری علیه السلام می‌نویسد: «و هو والد المنتظر صاحب السرداب یعرف بالعسکری».^۲

ی. ابن اثیر (۵۵۵-۶۳۰ ق) مورخ و صاحب کتاب مشهور الکامل فی التاریخ در ذیل

۱. سبط ابن جوزی، تذکره الخواص، ص ۳۲۵-۳۲۶.

۲. ابن خلکان، و فیات الاعیان بأبناء أبناء الزمان، ج ۴، ص ۵۶۲.

حوادث سال ۲۶۰ ق می نویسد: «و فیها توفی ابو محمد العلوی العسکری و هو احد الائمه الاثنی عشر علی مذهب الامامیه و هو والد محمد الذی یعتقدونه المنتظر بسرداب سامرا و کان مولده سنه اثنتین و ثلاثین و مأتین»؛^۱ ابو محمد عسکری در سال ۲۶۰ وفات یافت. او پدر محمد است که شیعه او را یکی از ائمه اثنا عشر و منتظر می داند.

ک. شمس الدین ذهبی دمشقی (۶۷۳-۷۴۸ ق) از مورخان و محدثان اهل سنت در کتاب های متعدد به شرح حال حضرت مهدی علیه السلام پرداخته است. او سعی دارد که مهدی موعود را غیر از فرزند امام عسکری بداند؛ باین حال، به تولد چنین فرزندی از امام حسن عسکری علیه السلام تصریح می کند. وی در کتاب العبر فی اخبار من غیر می نویسد:

و فیها محمد بن الحسن العسکری بن علی الهادی بن محمد الجواد بن علی الرضا بن موسی الکاظم بن جعفر الصادق العلوی الحسینی ابوالقاسم الذی تلقبه الرافضه: الخلف الحجه و تلقبه بالمهدی و بالمنتظر و تلقبه بصاحب الزمان و هو خاتمه الاثنی عشر و ضلال الرافضه ما علیه مزید؛ فانهم یزعمون انه دخل السرداب الذی بسامرا فاختم فی الی الان و کان عمره لما عدم تسع سنین او دونها.^۲

وی با تصریح به سلسله اجداد امام مهدی و تولد وی از امام حسن عسکری و بیان این نکته که او خاتم ائمه دوازده گانه است به جریان سرداب می پردازد و با تهمت زنی به شیعه، سعی می کند که او را در سرداب سامرا مخفی کند و این عقیده را به شیعه نسبت می دهد؛ در حالی که عالمان شیعه به ظهور و اختفاء امام مهدی از سرداب عقیده ندارند؛ بلکه سرداب را منزل امام عسکری علیه السلام می دانند؛ چنانچه علامه امینی در الغدیر افتراء سرداب را زشت تر از دیگر تهمت ها می داند و می نویسد:

و الشیعه لا تری ان غیبه الامام فی السرداب و لا هم غیبوه فیه و لا انه یظهر منه و انما اعتقادهم المدعوم باحادیثهم انه یظهر بمکه المعظمه تجاه البیت و لم یقل احد فی السرداب انه مغیب ذلک النور و انما هو سرداب دار الائمه بسامرا؛^۳ سرداب، خانه امامان بوده است که برای حفاظت از گرما ساخته شده بود؛ لذا هیچ یک از شیعیان عقیده ندارد که امام در سرداب غایب شده و از آنجا ظهور می کند؛ بلکه شیعیان با

۱. ابن اثیر، الکامل فی التاریخ، ج ۷، ص ۲۷۴.

۲. ذهبی، العبر فی خبر من غیر، ج ۱، ص ۳۸۱.

۳. عبدالحسین امینی، الغدیر فی الکتاب و السنه و الادب، ج ۳، ص ۳۰۸.

تبعیت از احادیث عقیده دارند که آن حضرت از مکه و در کنار خانه خدا ظهور می‌کند.

ذهبی نیز در کتاب سیر اعلام النبلاء به تفصیل شرح حال امام با ذکر سلسله اجداد او را نام می‌برد. نکته جالب اینکه او، حضرت را با لقب «المنتظر الشریف» یاد می‌کند:

المنتظر الشریف ابوالقاسم محمد بن الحسن العسكري ابن علی الهادی بن محمد الجواد بن علی الرضا بن موسی الکاظم ابن جعفر الصادق بن محمد الباقر بن زین العابدین بن علی بن الحسین الشهید ابن الامام علی ابن ابی طالب، العلوی الحسینی، خاتمه الاثنی عشر، سیداً، الذین تدعی الامامیه عصمتهم - ولا عصمه الا لنبی^۱.

وی در این کتاب تصریح می‌کند که محمد، فرزند امام عسکری و خاتمه دوازده امام است و به نظر شیعه، او همان مهدی موعود است.

ل. کمال‌الدین محمد ابن طلحه شافعی (۶۵۲-۵۸۲ ق) از فقها و دانشمندان و مفتیان شافعی مذهب است که نویسنده کتاب طبقات الشافعیه، او را از بزرگان فقه و اصول می‌داند و از دانشمندان عقاید و مذاهب می‌شمرد. ذهبی در کتاب سیر اعلام النبلاء از او با عنوان علامه یگانه عصر یاد می‌کند که در معارف دین متبحر است.^۲ او کتابی به نام مطالب السؤل فی مناقب آل الرسول دارد که دوازده باب است. ابن تیمیه نیز انتساب این کتاب را به وی درست می‌داند. ابن طلحه شافعی در باب یازدهم کتاب خود به ذکر امام حسن عسکری علیه السلام می‌پردازد و می‌نویسد: «منقبت و مزیت بزرگی که خداوند به وی اختصاص داده و آن را صفت دائمی او نموده است و جهان، آن را کهنه نمی‌گرداند و زبان‌های مردم آن را فراموش نمی‌کند. این است که محمد مهدی را از نسل او قرار داده و پسر اوست».

وی در باب دوازدهم در توصیف حضرت مهدی علیه السلام، می‌نویسد:

الباب الثانی عشر فی ابی القاسم محمد بن الحسن الخالص بن علی المتوکل بن محمد القانع بن علی الرضا بن موسی الکاظم بن جعفر الصادق بن محمد الباقر بن علی زین العابدین بن الحسین الزکی بن علی المرتضی بن ابی طالب، المهدی الحجه الخلف الصالح المنتظر، علیهم السلام و رحمه الله و برکاته.

ابن طلحه با تصریح بر سلسله اجداد امام مهدی علیه السلام او را فرزند امام حسن عسکری می‌داند و

۱. ذهبی، سیر اعلام النبلاء، ج ۱۰، ص ۵۰۶، شماره ۲۲۷۸، دارالفکر.

۲. ذهبی، سیر اعلام النبلاء، ج ۱، ص ۵۳، مؤسسه الرساله.

القاب «حجت، خلف صالح و منتظر» را درباره آن حضرت ذکر می‌کند.

وی درباره زمان و مکان تولد و نسب آن حضرت می‌نویسد:

و أمّا مولده فبسرّ من رأى فى ثالث و عشرين شهر رمضان ثمان و خمسين و مأتين للهجره. و أمّا نسبه اباً و أمّاً فأبوه محمد الحسن الخالص بن على المتوكل بن محمد القانع بن على الرضا بن موسى الكاظم بن جعفر الصادق بن محمد الباقر بن على زين العابدين بن الحسين الزكى بن على المرتضى امير المؤمنين. و أمّه أم ولد تسمى صقيل و قيل حكيمه و قيل غير ذلك. و أمّا اسمه محمد و كنيته ابوالقاسم و لقبه الحجه و الخلف الصالح و قيل المنتظر.

ابن طلحه تولد حضرت را در «سرّ من رأى» (سامرا) می‌داند. پدر امام مهدی را، امام حسن عسکری و مادرش را صقيل يا حكيمه ذکر کرده است. القاب آن حضرت را نیز ذکر می‌کند. وی تاریخ ولادت حضرت را در بیست و سوم ماه مبارک رمضان سال ۲۵۸ ذکر کرده است که البته در این باره دچار اشتباه شده است؛ زیرا دلایل متعددی وجود دارد که ولادت آن حضرت در سال ۲۵۵ در ماه شعبان واقع شده است.

ابن طلحه شافعی در همین باب اشعار زیبایی درباره حضرت مهدی عجل الله فرجه ذکر می‌کند:

فهذا الخلف الحجه قد ایده الله
هدانا فامنهج الحق و آتاه سجایاه
و اعلى فى ذرى العلیا بالتأيید مرقاه
و آتاه حلی فضل عظیم فتحلاه
و قد قال رسول الله قولاً قد رویناه
و ذوالعلم بما قال اذاً ادرك معناه
یرى الاخبار فى المهدى جائت بسّمّاه
و یکفی قوله مّنى لاشراق محیاه
و لن یبلغ ما ادیته امثال و اشباه
فان قالوا هو المهدى ما حانوا بما فاه^۱

این خلف حجت را خداوند تأیید کرده و ما را با شناخت او به راه راست هدایت نموده است. پیامبر درباره او سخن گفته است که ما آن را روایت کرده‌ایم و علمای ما نیز معنای آن را درک کرده‌اند. علما می‌بینند که احادیث درباره مهدی بر وفق مسمی درآمده و تطبیق دارد. کافی است کلام پیامبر صلی الله علیه و آله که فرمود: او از نسل و سلاله حضرت زهرا علیها السلام است. هرگز کسی چنین علائم و

۱. محمد بن طلحه الشافعی، مطالب السؤول فى مناقب آل الرسول، ص ۴۷۹-۴۸۱.

شمایلی که خداوند به مهدی داده را به دست نیاورده است.

م. شبلنجی مصری (سید مؤمن بن حسن شبلنجی مصری، ۱۲۵۰-۱۳۰۸ ق) نویسنده کتاب نورالابصار فی مناقب آل البيت النبوی المختار فصلی را درباره حضرت مهدی علیه السلام گشوده است و می نویسد:

فصل فی ذکر مناقب محمد بن الحسن الخالص بن علی الهادی بن محمد الجواد بن علی الرضا بن موسی الکاظم بن جعفر الصادق بن محمد الباقر بن علی زین العابدین ابن الحسین بن علی بن ابی طالب، رضی الله عنهم. أمه ام ولد و يقال لها نرجس و قيل صقیل و قيل سوسن و کنیته ابوالقاسم و لقبه الامامیه بالحجه و المهدي و الخلف الصالح و القائم و المنتظر و صاحب الزمان و اشهرها المهدي، شاب مربع القامه حسن الوجه و الشعر، یسبل شعره علی منکبیه اقنی الانف اجلی الجبهه بوابه محمد بن عثمان (معاصره) المعتمد و هو آخر الائمة الاثنی عشر علی مذهب الامامیه.^۱

شبلنجی بعد از بیان سلسله اجداد حضرت و ذکر نام پدر و مادر آن امام، به ویژگی‌ها و خصوصیات ظاهری و صفتهای او می پردازد و او را آخرین از دوازده امام طبق دیدگاه شیعه اعلام می کند.

ن. شبرای شافعی (شیخ عبدالله بن محمد شبرای شافعی) از بزرگان علمای مصر که در سال ۱۱۳۷ به ریاست جامعه الازهر رسید و در سال ۱۱۷۲ قمری وفات کرد، در کتاب الاتحاف بحب الاشراف که در مناقب اهل بیت و فضائل آنان است، چنین نوشته است:

الثانی عشر من الائمة ابوالقاسم محمد الحجه الامام قیل هو المهدي المنتظر، ولد الامام محمد الحجه ابن الامام الحسن الخالص، رضی الله عنه بسر من رأى ليله النصف من شعبان سنه خمس و خمسين و مأتین قبل موت ابیه بخمس سنین و كان ابوه قد اخفاه حين ولد و ستر امره لصعوبه الوقت و خوفه من الخلفاء فانهم كانوا فی ذلك الوقت یتطلبون الهاشمیین و یقصدونهم بالحبس و القتل و یریدون اعدامهم و كان الامام محمد الحجه یلقب ایضاً بالمهدي و القائم و المنتظر و الخلف الصالح و صاحب الزمان و اشهرها المهدي و لذلك ذهب الشیعه انه الذی صحّت الاحادیث بانه یظهر فی آخر الزمان و انه موجود فی السرداب الذی دخله فی سر من رأى و لهم فی ذلك تألیف و الصحیح خلاف ما ذهبوا الیه و ان المهدي الذی صحّت به الاحادیث و انه

۱. شبلنجی، نورالابصار فی مناقب آل بیت النبوی المختار، ص ۳۴۲.

یظهر فی آخر الزمان خلافه و ان كان اشرف آل البيت الکریم، لکنه یولد و ینشا لغيره لا اَنه من المعمرین و قد اشرق نور هذه السلسله الهاشمیه و البیضه الطاهره النبویه و العصابه العلویه و هم اثنا عشر اماماً مناقبهم علیه و صفاتهم سنیه و نفوسهم شریفه أیبه و أرومتهم کریمه محمدیه و هم محمد الحجه بن الحسن الخالص بن علی الهادی بن محمد الجواد بن علی الرضا بن موسی الکاظم بن جعفر الصادق بن محمد الباقر بن علی زین العابدین ابن الامام الحسین اخی الامام الحسن ولدی اللیث الغالب علی ابن ابی طالب.^۱

شبرای با تصریح به نام و القاب امام و ذکر دقیق تاریخ ولادت آن حضرت در نیمه شعبان سال ۲۵۵ هجری قمری و نام پدر آن حضرت و علل مخفی نگه‌داشتن حضرت در زمان تولد و بعد از آن بیان می‌کند که مهدی موعود طبق نظر شیعه دوازدهمین امام است که همان محمد بن الحسن المهدی است و احادیث نیز بر آن مطابقت دارد؛ اما ظاهراً او متولد نشده است و در آخر الزمان متولد می‌شود. جالب است که وی در شرح حال امام حسن عسکری می‌نویسد: «و یکفیه شرفاً انّ الامام المهدی المنتظر من اولاده»؛^۲ همین شرافت بر امام حسن عسکری بس است که امام مهدی منتظر، فرزند او است.

با این صراحت، چرا وی قائل است که مهدی موعود، همین شخص نیست و در آینده متولد خواهد شد. مگر طبق احادیث نبوی، ائمه و خلفا از دوازده نفر بیشترند که شبرای علاوه بر فرزند امام حسن عسکری که به تصریح خودش دوازدهمین از ائمه است مهدی موعود را نیز غیر از ایشان می‌داند؟ لابد وی را سیزدهمین از ائمه معرفی می‌کند که خلاف تصریح روایت جابر از پیامبر خداست؛ زیرا آن حضرت فرمود: «أنا سید النبیین و علی سید الوصیین و انّ اوصیائی بعدی اثنا عشر، اولهم علی و آخرهم القائم المهدی».^۳

اگر امامان، دوازده نفرند و امام مهدی، فرزند امام عسکری است؛ پس قطعاً موعود و منجی نیز همان ایشان است و آخرین دوازده امام نیز آن حضرت است.

س. قندوزی حنفی (۱۲۲۰-۱۲۹۴ ق) صاحب کتاب ینایع الموده از علمای بزرگ حنفی مذهب و عرفای نامی اهل سنت در قسمت‌های مختلف این کتاب، به ذکر نام و اوصاف

۱. شبرای شافعی، الاتحاف بحب الاشراف، ص ۳۸۰-۳۶۹.

۲. همان، ص ۳۶۶.

۳. حنفی قندوزی، ینایع الموده، ج ۲، ص ۵۳۴، دارالعرفان.

حضرت مهدی علیه السلام می پردازد و می نویسد:

و عمره (أبی القاسم محمد الحجه) عند وفاه ابيه خمس سنين؛ لكن آتاه الله تعالى الحكمة و يسمي القائم المنتظر؛ لانه ستر و غاب فلم يعرف اين ذهب (انتهت الصواعق) فالخبر المعلوم المحقق عند الثقات ان ولاده القائم عليه السلام كانت ليله الخامس عشر من شعبان سنة خمس و خمسين و مأتين في بلدة سامرا عند القران الاصغر الذي كان في القوس و هو رابع القران الاكبر الذي كان في القوس و كان الطالع الدرجة الخامسة و العشرين من السرطان؛^۱

این عبارت قندوزی نشان می دهد که ولادت آن حضرت در نزد محققین قابل اعتماد، شب نیمه شعبان در سال ۲۵۵ هجری قمری در شهر سامرا واقع شد. قندوزی حتی وضعیت هلال ماه را هم به تصویر می کشد و تاریخ دقیق هلال را در آن سال و روز به ثبت رسانده است.

وی بعد از این رخداد مهم و تولد امام مهدی می نویسد:

ابو محمد الحسن العسكري أرى ولده القائم المهدي لخواص موالیه و اعلمهم ان الامام من بعده ولده، رضی الله عنهما. و فی کتاب الغیبه عن أبی غانم الخادم قال: ولد لابی محمد الحسن مولود فسماه محمداً فعرضه علی اصحابه یوم الثالث و قال: هذا امامکم من بعدی و خلیفتی علیکم و هو القائم الذي تمتد علیه الاعناق بالانتظار فاذا امتلأت الارض جوراً و ظلماً خرج فملأها قسطاً و عدلاً؛^۲ حضرت امام حسن عسکری، فرزندش مهدی را به خواص از اصحابش نشان می داد و به آنان اعلام می کرد که وی امام بعد از اوست. أبی غانم خادم امام نقل می کند: حضرت عسکری فرزندش را محمد نام نهاد و در روز سوم تولد او را به یارانش نشان داد و گفت: این امام شما و خلیفه من بر شما بعد از من است و او همان قائمی است که مردم در انتظار اویند و زمانی که زمین از ظلم و ستم پر شود ظهور می کند و قسط و عدل را برپا می نماید.

ع. فضل بن روزبهان خنجی (۸۵۰-۹۲۷ ق) از علمای شافعی مذهب و صوفی مسلک قرن نهم و دهم هجری که به «خواجه ملاً» شهرت دارد در مقدمه کتابش به نام وسیله الخادم الی المخدوم با موضوع شرح صلوات و توسل به اهل بیت علیهم السلام، می نویسد: «اندیشه کردم تا از اصحاب قبور، جماعتی اختیار کنم جهت استعانت که قبر هر یک، بیت المعمور جهان آخرت و

۱. حنفی قندوزی، ینابیع الموده، ج ۳، دارالاسوه.

۲. حنفی قندوزی، ینابیع الموده، ج ۳، ص ۱۲۳، دارالعرفان.

کعبه مقاصد اصحاب حاجت باشد».

ابن روزبهان مقصود خود را محصور در چهارده معصوم پاک یافته که قبور ایشان همچون صندوق‌های افلاک زیور خاکیان است. از آنجاکه نمی‌توانسته مراقب آن بزرگواران را زیارت کند به صدق همه و وجه کامل دل را به محبت و ولای ایشان مشعوف گردانده است و مصمم شده تا متن صلواتی را برای آن عزیزان تدوین کند؛ زیرا طریق نجات از بلیات و سبیل حصول مقاصد و حاجات را در این توجه و ابلاغ صلوات منحصر می‌بیند.^۱

وی در این کتاب بر حضرت مهدی علیه السلام چنین صلوات می‌فرستد: «اللهم و صلِّ و سلِّم علی الامام الثانی عشر». او به صورت مفصل، بحث حضرت مهدی علیه السلام و احادیث نبوی درباره آن حضرت و اختلاف‌ها درباره ایشان را بیان می‌کند و این‌گونه نتیجه‌گیری می‌کند:

مختار ما آن است که وجود مهدی در آخر زمان، واجب است که بر آن حکم کنند؛ بنا بر احادیث صحیحیه که یادکردیم و واجب است که حکم کنند که از اولاد فاطمه، علیها السلام است و نام او محمد است. اکنون این صفات تمامی در محمد بن الحسن جمع است. طایفه‌ای عظیم از مؤمنان بر آن رفته‌اند که او محمد بن الحسن است. آثار و حکایات و اخبار بسیاری را روایت می‌کنند تا به غایتی که به حد استفاضه و تواتر رسیده است. بدان که مهدی موعود، محمد ابن الحسن است، با هیچ قاعده‌ای از قواعد اسلام منافات ندارد و در هیچ حکم از احکام شریعت قدحی و خلعی پیدا نمی‌کند؛ بلکه اولی و آنسب آن است که او باشد زیرا که عدد دوازده امام که در حدیث به آن اشارت واقع شده به وجود محمد بن الحسن تمام می‌شود و آن مهدی موعود که در حدیث بدان واقع شده که در آخر الزمان ظهور خواهد کرد و عالم را از عدل، مالا مال خواهد ساخت. اگر محمد بن الحسن باشد نسب او از همه شریف‌تر باشد و نظم دوازده امام به وجود مهدی موعود تکمیل شده باشد و اثر امامت و خلافت هم در این مسلک کمال یافته باشد و عالم از عدل او تازه گردد و فایده آن حضرت پیغمبر صلی الله علیه و آله، دوازده امام را همچون دوازده نقیب بنی اسرائیل خواهد بر آن تقدیر ظاهر شود؛ پس به حسب احتیاط در آن امر موافقت با امامیه می‌کنیم و می‌گوییم مهدی موعود، محمد بن الحسن است و او قائم منتظر است و چون وعده او برسد ظهور خواهد کرد و عالم را از عدل و احسان مالا مال خواهد ساخت و جور و طغیان را از جهان دور خواهد

۱. فضل بن روزبهان، وسیله الخادم الی المخدوم، ص ۲۷.

گردانید و حالا آثار لطف او به خاصان می‌رسد.

ابن روزبهان بعد از ذکر این موارد می‌نویسد:

به هرتقدیر، احتیاط آن است که اختیار کنیم و اعتقاد نماییم که مهدی موعود در آخرالزمان، حضرت امام معصوم محمد مهدی ابن الامام اَبی محمد الحسن العسکری است. القائم المنتظر، العالم المقتدر، وارث الصفوه المصطفویه و القوه المرتضویه و العزائم الحسنيه و العباده العلویه و العلوم الباقریه و الامامه الصادقیه و الاخلاق الکاظمییه و المعارف الرضویه و الکرامات التقویه و المقامات النقیه و العساکر العسکریه الذی فاق الانام کراهه و فضلا الامام المودود و المظهر الموعود اَبی القاسم محمدالمهدی العبد الصالح و الحجه القائم المنتظر لزمان الظهور.

وی به تفصیل به شرح القاب آن حضرت می‌پردازد و در ادامه بحث حکایت تشرف «اسماعیل هرقلی» و شفایافتن وی از سوی حضرت مهدی علیه السلام را ذکر می‌کند و بعد از نقل آن حکایت حال خود را می‌گوید که از شوق آن جمال، هنگام نوشتن حکایت، این غزل را سروده است:

در رهی دیدم مهی حیران آن ماهم هنوز	عمر رفت و من مقیم آن سر راهم هنوز
چون نسیم صبحگاهی بر من بی‌دل گذشت	من نسیم وصل آن مه را، هواخواهم هنوز
می‌فزاید مهر او هر روز در خاطر مرا	گرچه من کاهیده‌ام از درد می‌کاهم هنوز
گرچه آه آتشینم خرم‌ن جان سوخته	می‌رود تا اوج گردون آتش آهم هنوز
شوق آن دیدار، غافل کرده از عالم مرا	تو نینداری که من از خویش آگاهم هنوز
انتظار شاه مهدی می‌کشد عمری امین	رفت عمر و در امید طلعت شاهم هنوز

وی در قصیده‌ای دیگر که به زبان عربی است و با سلام و صلوات بر پیامبر و اهل بیت شروع می‌شود در وصف امام مهدی علیه السلام، چنین می‌سراید:

سلام علی القائم المنتظر	أبی القاسم القرم نور الهدی
سیطلع کالشمس فی غاسق	ینجیه من سیفه المنتفی
تری یملا الارض من عدله	کما ملئت جور اهل الهوی

او در این قصیده با سلام بر امام مهدی، ظهور کسی را بشارت می‌دهد که موجب عدالت‌گستری در زمین می‌شود.

ف. خیرالدین زرکلی (۱۳۱۰-۱۳۹۶ ق)، در کتاب الاعلام خود که قاموس رجالی است در

شرح حال حضرت مهدی علیه السلام می نویسد:

المهدی المنتظر محمد بن الحسن العسكري الخالص بن علی الهادی، ابوالقاسم، آخر الائمة الاثني عشر عند الاماميه و هو المعروف عندهم بالمهدي و صاحب الزمان و المنتظر و الحجة و صاحب السرداب، ولد في سامراء و مات ابوه و له من العمر نحو خمس سنين و لما بلغ التاسعه او العاشره او التاسعه عشره دخل سردابا في دار ابيه بسامراء و لم يخرج منه.^۱

وی با تصریح به لقب حضرت مهدی علیه السلام و لقب منتظر، او را فرزند امام عسکری می داند و جریان تولد آن حضرت در سامرا را بیان می کند؛ ولی غیبت حضرت را در سرداب ذکر کرده است که قبلاً درباره آن توضیح دادیم.

ز. احمد بن سنان قرمانی دمشقی (۱۰۱۹ ق) نویسنده کتاب معروف اخبار الدول و آثار الاول فی التاريخ در فصل یازدهم کتاب می نویسد:

في ذكر الخلف الصالح الامام أبي القاسم محمد بن الحسن العسكري، رضی الله عنه و كان عمره عند وفاه ابيه خمس سنين آتاه الله فيها الحكمة كما اوتيتها يحيى عليه السلام، صبيا. و كان مربوع القامة حسن الوجه و الشعر أفنى الانف اجلى الجبهة؛^۲ امام ابوالقاسم محمد، خلف صالح، فرزند امام حسن عسکری که در زمان رحلت پدر، پنج ساله بود، خداوند به او در آن سن کم، حکمت عطا نمود؛ چنانچه به یحیای پیامبر داد. آن حضرت، قامتی متوسط، خوش صورت، زیبامو، بینی ای برآمده و گشاده پیشانی بود.

ص. عبدالملک بن حسین بن عبدالملک العصامی المکی (۱۱۱۱ ق) از علما و تاریخ نگاران مقيم مکه در جلد چهارم کتاب سمط النجوم العوالي في أبناء الأوائل و التوالي به شرح حال ائمه اطهار عليهم السلام، می پردازد. او در شرح حال امام مهدی علیه السلام، می نویسد:

هو الامام محمد المهدی بن الحسن العسكري بن علی التقی بن محمد الجواد ابن علی الرضا بن موسی الكاظم بن جعفر الصادق بن محمد الباقر بن علی زین العابدین بن الحسين بن علی أبي طالب، رضی الله تعالی عنهم اجمعین، ولد يوم الجمعة منتصف شعبان سنة خمس و خمسين و مأتین و قيل سنة ست و هو الصحيح. امه ام ولد اسمها

۱. زرکلی، الاعلام (قاموس تراجم لاشهر الرجال و النساء العرب و المتعربین و المستشرقین) ج ۶، ص ۸۰، ناشر دارالعلوم للملايين.

۲. قرمانی، اخبار الدول و آثار الاول فی التاريخ، ص ۱۱۷، چاپ ۱۳۸۲.

أصقيل وقيل سوسن وقيل نرجس. كنيته: ابوالقاسم. القابه: الحجه والخلف الصالح والقائم والمنتظر وصاحب الزمان والمهدى أشهرها. و صفته شاب مريع القامه، حسن الوجه والشعر، أفنى الأنف، اجلى الجبهه ولما توفى ابوه كان عمره خمس سنين وشيعته يقولون: انه دخل السرداب سنه خمس وسبعين ومأتين وعمره سبع عشره سته وهم ينتظرون خروجه فى آخر الزمان من السرداب وأقاولهم فيه كثيره والله اعلم اى ذلك يكون.^۱

عصامى محمدالمهدى، فرزند امام عسکرى را تنها فرزند امام مى داند؛ چنانچه در شرح حال امام عسکرى مى نويسد: «و خلف ولده محمدا واحده».^۲ او به ذکر اجداد آن حضرت تا امام على علیه السلام، مى پردازد و تاريخ ولادت آن امام را نيمه شعبان سال ۲۵۶ مى داند. وی با ذکر القاب حضرت و بيان آنکه مشهورترين القابش، مهدى است صفات ظاهرى آن امام را نيز بيان مى کند و در انتها جريان سرداب را به عقیده شيعه ذکر کرده و بر آن است که به اعتقاد شيعه، او در آخر الزمان از سرداب خروج مى کند؛ درحالى که نظر شيعه اين نيست؛ زيرا همان طور که پيش تر بيان شد، شيعه همانند ديگر مذاهب اسلامى، ظهور آن امام را از کنار خانه کعبه مى داند.

ق. سيد غياث الدين محمد بن هماد الدين (۸۸۰-۹۴۲ ق) ملقب به خواندمير، تاريخ نگار ايرانى و مؤلف کتاب تاريخ حبيب السير در شرح حال امام مهدى علیه السلام، مى نويسد:

ذكر امام مؤتمن، ابوالقاسم محمد بن الحسن عليه السلام، تولد همايون آن در درج ولايت و جوهر معدن هدايت به قول اكثر اهل روايت در منتصف شعبان سنه خمس و خميس و مائتين ۲۵۵ در سامرا اتفاق افتاد. آن امام ذوالاحترام، در كنيته و نام با حضرت خيرالانام عليه وآله تحف الصلاه والسلام الى يوم القيام، موافقت دارد و مهدى و منتظر و الخلف الصالح و صاحب الزمان و حجت و قائم از جمله القاب آن جناب است.

وى بعد از نقل روايات درباره ولادت و علائم ظهور آن حضرت مى نويسد:

بنا بر زعم شيعه اثنا عشرية كالشمس فى وسط السماء ظاهر و هويدا مى گردد كه مهدى از اولاد أمجاد امام حسين عليه السلام، خواهد بود؛ بلکه به ثبوت مى پيوندند كه صاحب الزمان، محمد بن الحسن عسکرى است و بعد از انقضای زمان غيب طولانى، ظهور خواهد

۱. عصامى، سمط النجوم العوالى فى انباء الاوائل و التوالى، ج ۴، ص ۱۵۰.

۲. همان، ج ۴، ص ۱۵۰.

نمود و عیسی بن مریم، علیهما السلام چون از آسمان فرود آید در نماز به آن جناب اقتدا خواهد کرد و لوازم اطاعت و شرایط متابعتش به جای خواهد آورد.

امام زمان مهدی منتظر	که گفתי پیمبر زحالش خبر
نهالی است از گلشن اصطفای	ثمربخش اصحاب صدق و صفا
جهان روشن از لمعه روی او	شب قدر، تاری زگیسوی او
سرشته به آب کرامت گلش	محیط علوم لدنی دلش
چو سازد لوای خلافت بلند	در آرد سر عاصیان در کمند
مه رایتش ثالث ماه خور	زعدلش شود جمله آفاق پر
چو گردد به محراب دین مقتدا	کند ابن مریم بدو اقتدا ^۱

فهرست منابع

قرآن کریم

۱. ابن اثیر، الکامل فی التاریخ، بیروت، دار صادر.
۲. ابن حنبل، احمد، مسند الامام احمد، بیروت، المكتبة الإسلامی.
۳. ابن خلکان، وفيات الاعیان بأبناء أبناء الزمان، بیروت، دار صادر.
۴. ابن صباغ مالکی، الفصول المهمه فی معرفه الائمه، تحقیق: سامی العزیزی، قم، دارالحدیث.
۵. ابن طلحه شافعی، کمال الدین محمد، مطالب السؤل فی مناقب آل الرسول، تحقیق: ماجد احمد العطیه.
۶. امینی، عبدالحسین، الغدیر فی الکتاب و السنه و الادب، بیروت، دارالکتاب العربی.
۷. جوینی، فرائد السمطین فی فضائل المرتضی و البتول و السبطین و الائمه من ذریتهم، بیروت، مؤسسه المحمودی.
۸. حاکم نیشابوری، المستدرک علی الصحیحین، بیروت، دارالکتب العلمیه.
۹. خنجی، فضل بن روزبهان، وسیله الخادم الی المنخدوم در شرح صلوات چهارده معصوم، به کوشش رسول جعفریان، قم، انصاریان.

---

۱. خواندمیر، تاریخ حبیب السیر، ج ۲، ص ۱۱۳ - ۱۰۰.

۱۰. خواندمیر، تاریخ حبیب السیر، تهران، خیام، ۱۳۸۰.
۱۱. زرکلی، الاعلام قاموس تراجم لأشهر الرجال و النساء العرب و المتعربین و المسشرقین، بیروت، دارالعلوم للملایین.
۱۲. ذهبی، العبر فی خبر من غیر، بیروت، دارالکتب العلمیه.
۱۳. ذهبی، سیراعلام النبلاء، بیروت، دارالفکر.
۱۴. سبط ابن جوزی، تذکره الخواص من الأمة بذكر خصائص الأئمة، ناشر: المجمع العالمی لاهل البيت علیهم السلام، مرکز الطباعة و النشر
۱۵. سیوطی، العرف الوردی فی اخبار المهدی، تهران، مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی.
۱۶. شبلنجی، نورالابصار فی مناقب آل بیت النبی المختار، قم الشریف الرضی، ۱۳۰۸ ق.
۱۷. شبرای، عبدالله، الانتحاف بحب الاشراف، قم، دارالکتاب الاسلامی، ۱۴۲۳ ق.
۱۸. شعرانی، البواقیت و الجواهر، بیروت، دار إحياء التراث العربی.
۱۹. شیخ مفید، الارشاد فی معرفة حجج الله علی العباد، تحقیق: مؤسسه آل البيت لتحقيق التراث، بیروت، دارالمفید للطباعة و النشر و التوزیع، ۱۴۱۴ ق.
۲۰. طباطبایی، سید محمدحسین، شیعه در اسلام، قم، انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
۲۱. طبرانی، ابوالقاسم سلیمان بن احمد، المعجم الكبير، قاهره، دارالنشر مكتبة ابن تیمیة.
۲۲. طبرسی، فضل بن حسن بن فضل، تاج الموالید، قم، دفتر آیت الله مرعشی نجفی، ۱۴۰۶ ق.
۲۳. عصامی، عبدالملک بن حسین بن عبدالملک، سمط النجوم العوالی فی انباء الاوائل و التوالی، بیروت، دارالکتب العلمیه.
۲۴. قادری، سیدرضی، مهدویت در صحاح سته، قم، بنیاد فرهنگي مهدی موعود علیه السلام.
۲۵. قرمانی دمشقی، احمد بن سنان، اخبار الدول و آثار الاول فی التاريخ، بیروت، عالم الکتب.
۲۶. قندوزی حنفی، ینابیع الموده لذوی القربی، بیروت، دارالعرفان.
۲۷. کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی، تهران، اسلامیه، ج ۲، ۱۳۶۲.
۲۸. متقی هندی، کنز العمال فی سنن الاقوال و الافعال، مکتبه التراث الإسلامی،
۲۹. مناوی، محمد بن علی، فیض القدير شرح الجامع الصغير، بیروت، دارالکتب العلمیه.
۳۰. هیتمی، ابن حجر، الصواعق المخرقة فی الرد علی أهل البدع و الزندقة، بیروت، مؤسسه الرساله.
۳۱. پایگاه اطلاع رسانی مقام معظم رهبری علیه السلام: